

Spolufinancováno
Evropskou unií

Metodický manuál komunitní prevence kriminality

Matouš Knapp, Michal Kandler

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Agentura
pro sociální začleňování

Tento materiál vznikl za finanční podpory Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Zaměstnanost plus v rámci projektu „Podpora územního rozšíření a metodického rozvoje komunitní práce v území s koncentrací sociálního vyloučení (KP)“, registrační číslo projektu: CZ.03.02.02/00/22_004/0000341

Úvod	3
1) Teoretická východiska komunitní prevence kriminality	4
1.1. Co je to komunitní prevence kriminality?	4
1.2. Principy komunitní prevence kriminality	5
1.2.1 Participace komunity	5
1.2.2 Budování sociální soudržnosti	5
1.2.3 Zmocňování komunity	5
1.2.4 Spolupráce a partnerství	5
1.2.5 Prevence nad represí	6
1.2.6 Syntetický přístup	6
1.3. Rizika a výzvy komunitní prevence kriminality	6
2) Zdroje komunitní prevence kriminality	7
2.1. Komunitní rozvoj založený na zdrojích (<i>Asset-Based Community Development</i>) ...	7
2.2. Role policie v komunitní prevenci kriminality – community-oriented policing	8
2.3. Otevřená radnice (zapojování obyvatel shora)	10
2.4. Komunitní práce v kontextu komunitní prevence kriminality (aktivizace a zplnomocňování obyvatel odspodu)	11
2.5. Asistenti prevence kriminality	13
2.6. Není domovník jako domovník	14
2.7. Multidisciplinární týmy se zapojením místních obyvatel dle Banšellová a kol. (2019)	15
3) Začínáme s komunitní prevencí kriminality	16
3.1. Cyklus komunitní prevence kriminality dle Kandler (2021)	16
3.1.1 Analýza aktérů, mapování situace a příprava spolupráce	16
3.1.2 Tvorba plánu prevence kriminality s přímým zapojením obyvatel	19
3.1.3 Realizace plánu s přímým zapojením obyvatel dle Gallová a kol. (2020), Klimovský (2020) a Kandler (2021)	20
3.1.4 Evaluace a aktualizace plánu s přímým zapojením obyvatel	22
3.2. Potřebné zdroje a dovednosti	23
4) Jak vidí komunitní prevenci kriminality její samotní aktéři?	24
Slovo závěrem	25
Zdroje	26

Úvod

Dobře se žije lidem tam, kde se cítí bezpečně. Takového stavu nelze dosáhnout pouze represí, ale zejména soustavnou a dlouhodobou politikou prevence kriminality, jejíž těžiště je na místní úrovni. Jako nejefektivnější se jeví právě programy postavené na místní znalosti, potřebách lokality a zapojení místních obyvatel. Procesy prevence kriminality jsou potom otázkou nejen odbornou, ale i občansko-politickou.

Podle harvardského kriminologa [Roberta Sampsona \(1997\)](#) je ochota sousedů vzájemně zasahovat kvůli vlastnímu bezpečí mnohem významnějším prediktorem bezpečnosti než počet hlídkujících policistů. To, že se lidé navzájem potkávají, znají se, vědí, co si mohou navzájem nabídnout, a jsou schopni se vzájemně podporovat, není jen něco příjemného; je to významným sociálním a politickým faktorem zdraví, bezpečnosti, prosperity a demokracie. I když to nestačí k vyřešení všech problémů, pro fungující a pečující společnost je to nezbytné. [Holas a kol. \(2016\)](#) uvádějí, že snížení kriminality je možné očekávat tehdy, pokud je komunita schopna zabránit relativně malým přestupkům a vandalismu. Důležitá však není pouze formální (policejní) kontrola, ale také kontrola neformální, tj. účast jejích obyvatel na zvelebování prostředí, ve kterém žijí, a ochraně osobního majetku svého a svých sousedů. Čím vyšší je sociální soudržnost a neformální sociální kontrola uvnitř komunity, tím nižší je kriminalita v dané lokalitě.

Zda jsme ve svém okolí v bezpečí, je dle [McKnighta a Russella \(2018\)](#) do značné míry v naší kompetenci. Existují dva hlavní faktory, které určují naši místní bezpečnost. Prvním je, kolik sousedů známe jménem, a druhým, jak často se společně setkáváme ve veřejném prostoru. Činnost policie má ve srovnání s těmito dvěma komunitními faktory druhotný vliv. Také výsledky výzkumu [Buonanno a kol. \(2009\)](#) naznačují, že politika podpory občanských norem a spolkového života může mít příznivé vedlejší účinky z hlediska snižování kriminality. Sociálně-kulturní intervence mohou vhodně doplnit tradiční politiku boje proti kriminalitě založenou na hrozbě trestu.

Komunitní přístupy v prevenci kriminality nebyly v ČR dosud komplexně ukotveny a podloženy ucelenou argumentací, avšak nejsou zcela nové a jejich prvky se uplatňují v některých programech prevence kriminality uvedených v tomto manuálu. Cílem manuálu je poskytnout realizátorům a jejich partnerům podporu a chuť pustit se do komunitní prevence a rozvíjet již fungující projekty.

V manuálu budou představena teoretická východiska komunitní prevence kriminality (dále také KPK), zdroje, metody a přístupy, ze kterých KPK čerpá, a doporučení pro tvorbu projektů KPK. Byla vytvořena také příručka dobré praxe KPK v ČR i zahraničí. Slouží jako inspirace, jakými směry se může komunitní prevence vydat, i jako motivace, jaké pozitivní výsledky může přinést.

1) Teoretická východiska komunitní prevence kriminality

1.1. Co je to komunitní prevence kriminality?

Komunitní prevence kriminality vychází ze **sociálně ekologického modelu komunity** (Germain & McKnight, 2020). Mezi její základní předpoklady patří, že:

- vztahy v sousedství spoluvytváří chování jedince,
- lidé z komunity jsou **nositeli jedinečné životní zkušenosti**,
- lidé z komunity **se aktivně zapojují do procesů** prevence kriminality.

Můžeme rozlišovat dva základní přístupy – formalizovaný/institucionální, organizovaný seshora dolů, a přístup organický/občanský, organizovaný zdola nahoru.

Formalizovaný/institucionální přístup (organizovaný “shora” ↓)	Organický/občanský přístup (organizovaný “zdola” ↑)
• Lidé z komunity se díky procesu profesionalizace stávají součástí institucionálního řešení • Přítomnost silného institucionálního aktéra prevence kriminality • Orientace na důsledky (snižování rizik anebo výskyt kriminálního chování) • Snížování míry kriminality jako cíl • V zahraničí odpovídá například přístupu Community-oriented Policing, Neighborhood Watch • Příklady opatření v ČR: APK, domovníci-preventisté, bezpečnostní dobrovolník, multidisciplinární týmy	• Lidé z komunity se díky procesu zplnomocnění stávají aktéry změn • Důraz na budování partnerství • Orientace na hluboké příčiny • Snížování míry kriminality jako důsledek • V zahraničí odpovídá například přístupu ABCD, <i>Communities That Care</i> • Příklady opatření v ČR: komunitní práce (zejm. model komunitní rozvoj), peer-asistenti, komunitní mikrogranty, programy komunitního leadershipu, komunitou řízené domovnictví

Oba **přístupy nejsou v rozporu ani konkurenci**. Je žádoucí, aby se v praxi oba přístupy vzájemně doplňovaly a synergicky podporovaly.

Pro kontext ČR je důležité, že KPK výstižně popisuje současná [Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2022 až 2027](#) v rámci projektů prevence kriminality na místní úrovni:

*Projekty prevence kriminality na úrovni lokality / místní komunity se rozumí prevence kriminality realizovaná ve prospěch komunity ... a společně s ní, tzn. **s aktivním zapojením legitimních zástupců obyvatel této lokality/komunity** (mj. ve fázi mapování formou participativního akčního výzkumu, plánování, realizace a responzivní evaluace / vyhodnocování plánu). Její součástí je **zapojení/propojení různých aktérů na místní úrovni** vč. různých zájmových skupin místních obyvatel, kteří **spojí své profesní zkušenosti a místní znalost ve prospěch společného úsilí na místní úrovni** (tj. na úrovni komunity). (Příloha č. 2, strategický cíl A.7)*

Rozvoj KPK tedy není něčím zcela novým a objevným, jedná se o součást platné strategie a měla by být východiskem prevence kriminality na místní úrovni.

1.2. Principy komunitní prevence kriminality

1.2.1 Participace komunity

KPK staví na aktivní účasti komunity na místním řešení prevence kriminality. Participace je integrální součástí přístupů “zdola”, ale má významné místo i v přístupech “shora”. Např. u obecní strategie prevence kriminality je výhodné přizvat komunitu nejen ke konzultaci výstupů, ale i k samotné tvorbě a realizaci. Tento postup, byť na první pohled náročnější, slibuje optimalizovaná řešení s dlouhodobějším dopadem a udržitelností, se kterými se navíc komunita ztotožňuje.

1.2.2 Budování sociální soudržnosti

Dalším principem KPK je podpora sociální soudržnosti. Jak ukazuje výzkum Holase a kol. (2016), posilování sousedských vztahů a sounáležitosti k místu (a komunitě), kde žijeme, rozvíjí tzv. neformální kontrolu, tj. účast obyvatel na zvelebování prostředí, ve kterém žijí, a ochranu osobního majetku nejen svého, ale svých sousedů. Soudržnost lze budovat např. skrze komunitní práci a rozvoj sociálně-kulturních aktivit v sousedství.

1.2.3 Zmocňování komunity

Tradiční představa prevence kriminality odpovídá poskytujícímu přístupu, podle kterého zajišťují bezpečí v sousedství veřejné instituce (zejm. obec a policie) jako službu místním obyvatelům. KPK naproti tomu vychází z přístupu uschopňujícího, kdy se místní občané aktivně podílejí na zajištění bezpečí v lokalitě svého bydliště a instituce zastávají podpůrnou roli při jejich zapojení. Cílem není pouze zajistit komunitě bezpečí, ale posilovat také její moc a schopnosti o bezpečí a celkově životní prostředí v sousedství pečovat. KPK tedy usiluje o zmocnění nejen na individuální, ale zejména kolektivní úrovni.

1.2.4 Spolupráce a partnerství

Základem KPK je spolupráce všech relevantních aktérů a vznik dlouhodobého partnerství. Mezi nepostradatelné "hráče" KPK patří např. obec, policie, organizace sociální práce a v neposlední řadě místní komunita. Pro úspěšnou prevenci jsou nezbytné společná koordinace, jasné komunikační kanály, pravidelná komunikace a v maximální možné míře partnerský přístup.

1.2.5 Prevence nad represí

Tradiční prevence kriminality se zabývá projevy kriminality a usiluje o jejich eliminaci především skrze represivní nástroje. KPK se naproti tomu věnuje řešení příčin trestné činnosti spojených se sociálním vyloučením místních obyvatel a zaměřuje se na preventivní opatření s maximálním zapojením místní komunity. Cílem je snížit kriminalitu posílením sociálních sítí, zlepšením fyzického prostředí a řešením socioekonomických problémů.

1.2.6 Syntetický přístup

KPK není jednorozměrným nástrojem, ale staví na kombinaci a synergii různých přístupů a aktivitě všech zapojených aktérů. Propojuje preventivní strategie "shora" (obec, policie, organizace) s budováním a organizováním komunity "zdola". Každá ze složek hraje v procesu KPK významnou roli a nese také svůj díl odpovědnosti za proces i výsledek. V jádru KPK tedy stojí sdílené rozhodování i sdílená odpovědnost.

1.3. Rizika a výzvy komunitní prevence kriminality

S komunitní prevencí kriminality je v České republice nicméně spojena také řada rizik a výzev. Jedná se především o tyto:

- Koncept komunitní prevence kriminality je v českém prostředí spíše neznámý, obtížně uchopitelný a v některých případech dochází k nepochopení principů ze strany některých aktérů.
- Komunitní prevence kriminality by neměla vést k jednosměrnému delegování odpovědnosti institucí na občany, požadování změn pouze na straně obyvatel a ke snižování dostupnosti služeb v socio-prostorově vyloučených komunitách.
- Ne každé organizování místní komunity vede k pozitivní inkluzivní změně, zvýšení pocitu bezpečí, zlepšení sousedského soužití a snížení (interetnického) napětí.

S riziky a výzvami bychom měli být dobře seznámeni již před tvorbou strategie KPK, pracovat s nimi a hledat taková řešení, která jejich negativní dopady vhodně eliminují.

2) Zdroje komunitní prevence kriminality

Komunitní prevence kriminality vychází z různých přístupů a metod práce s komunitou. *Community-oriented policing* ("komunitně orientovaná policie") vtahuje jako důležitého aktéra policii, přístup *otevřené radnice* míří k politickému vedení obcí (tyto dva přístupy patří mezi přístupy "shora", viz kapitola 1.1), metoda *komunitní práce* pomáhá zapojovat komunity ohrožené sociálním vyloučením do řešení otázek v jejich sousedství (jedná se o přístup "zdola"), programy *Asistent prevence kriminality* a *domovník-preventista* umožňují kombinovat správu shora s aktivní účastí komunity.

Pro samotné zahájení KPK je nezbytné, aby alespoň jedna z metod v dané lokalitě již fungovala. Plně funkční komunitní prevence nicméně stojí na kombinaci uvedených metod a přístupů a jejich provázanosti, využití přístupů "shora" i "zdola", zapojení všech aktérů a vytvoření jejich koordinované sítě.

Roli sjednocujícího metodologického přístupu hraje v KPK model komunitního rozvoje "založeného na zdrojích" (*asset-based community development*). Na rozdíl od přístupů zaměřených na řešení problémů staví tento model na rozvoji silných stránek a potenciálu místních komunit, jeho prvky lze využít u přístupů "zdola" i "shora".

2.1. Komunitní rozvoj založený na zdrojích (*Asset-Based Community Development*)

Asset-Based Community Development (dále jen ABCD) umožňuje vidět potenciál komunity, namísto aby se soustředil na její slabé stránky a problémy. Každý člověk v sousedství má jedinečné talenty, dovednosti a motivace, které, když jsou rozpoznány a využívány, mohou komunitu posílit.

Každý z obyvatel má **tři typy osobních zdrojů**:

- **Talent** je nadání, které se neučí, nezískává, s nímž se narodíme. Je však třeba jej rozvíjet, aby se uplatnil.
- **Dovednosti** jsou schopnosti, které praktikujeme a zdokonalujeme v průběhu času a zkušeností.
- **Zápal/nadšení** je to, na čem nám hluboce záleží natolik, abychom podle něj jednali.

ABCD tedy vychází z osobních zdrojů a potenciálního zapojení všech místních obyvatel a při práci s nimi se drží **5 následujících principů**:

- **Začínáme u silných stránek:** Začít s tím, co je silné, umožňuje místním lidem organizovat se, aby řešili to, co je podle nich špatné, a aby to, co je silné, bylo ještě silnější.
- **Řízení občany:** Je mnoho věcí, které mohou lidé v sousedství udělat pro sebe, společně se svými sousedy a s využitím vlastních zdrojů. Díky znalosti zdrojů komunity a jejich limitů jsou také schopni říci si o efektivní externí podporu.

- **Lokálnost:** Cílem ABCD je mít dobrý, udržitelný a uspokojující život na lokální úrovni. Když mají obyvatelé v sousedství moc, mohou propojovat místní lidské, environmentální, ekonomické a kulturní zdroje dohromady.
- **Orientace na vztahy:** ABCD přesahuje jednotlivce a zaměřuje se na sílu vztahů mezi obyvateli. Při rozvoji místní komunity zapojujeme každého, kdo chce být součástí a kdo může nabídnout cokoliv ostatním.
- **Inkluze:** Místní společenství mají symbolické hranice, uvnitř jsou ti, kteří jsou považováni za jejich součást, ale určité skupiny se ocitají vně. Podpora místních obyvatel při objevování a propojování místních zdrojů je o také aktivním přijímání těchto „outsiderů“ a hledání nových propojení.

Podle ABCD se kolektivní účinnost neměří silnými stránkami nebo schopnostmi jejích lídryň/lídrů, ale silou a propojeností sousedského společenství, jeho kulturou, ekonomikou i zdroji všech místních obyvatel včetně těch na okraji.

Je nasnadě, že ABCD je velmi **dobře využitelný především v komunitní práci a obecně přístupech zdola**, jeho principy lze nicméně aplikovat i v oblasti práce policie nebo zapojování obyvatel ze strany obce. Změna perspektivy a rozvoj založený na věcech, které fungují, může v další fázi výrazně pomoci k pozitivní změně i v problematických oblastech, jejichž řešení prozatím selhává.

2.2. Role policie v komunitní prevenci kriminality – community-oriented policing

V obecné rovině jsou Policie České republiky a městské/obecní policie bezpečnostním orgánem, jehož úkolem je zajišťovat veřejný pořádek, chránit bezpečnost (život a zdraví) osob a majetku, předcházet trestné a jiné protiprávní činnosti, ale poskytovat též ochranu sociální. Policie je tedy významnou a neodmyslitelnou součástí místní sítě aktérů v komunitní prevenci.

Od roku 2008 se její činnost systémově řídí zásadami *community policing* (“komunitní policie”), tedy prací orientovanou na službu komunitě. Tento model je nicméně v praxi stále spíše reaktivní, vzniklým problémům se snaží v rámci svých strategií a kompetencí předcházet, např. skrze větší přítomnost a viditelnost policie v sousedství. Cílem komunikace s veřejností je zlepšit vnímání policie, snížit kriminalitu a zvýšit pocit bezpečí mezi obyvateli. Zvláště v sousedstvích zatížených sociálním vyloučením je nicméně přítomnost a viditelnost policie vnímána dvousečně. Vyšší dohled nad oblastmi vycházející z předpokladu častějšího výskytu sociálně patologických jevů může zvyšovat pocit bezpečí, ale také působit represivně a místní komunitu stigmatizovat.

Vhodnou nadstavbou *community policing* k řešení problémů v lokalitách může být *community oriented policing* (dále jen COP), “komunitně orientovaná policie”. Tento přístup více cílí na **přímou spolupráci s komunitami**, zaměřuje se na jejich specifika a potřeby a na rozvoj specializovaných programů pro řešení různých typů sociálních problémů. **COP je proaktivní**, problémy se snaží předvídat. Při tvorbě bezpečnostních opatření policie spolupracuje s komunitou, místní samosprávou, organizacemi a dalšími aktéry. COP je

politikou šesti pilířů: budování důvěry a sebedůvěry, odpovědnosti, sdílení informací a komunikace, řešení místních potřeb, spolupráce a prevence kriminality.

Na základě výzkumů a zkušeností s realizací bylo vytvořeno 10 základních principů pro implementaci COP (viz [Toolbox č. 14 EUCPN](#)):

1) COP jako integrovaná součást lokální strategie prevence kriminality

Tvůrci lokálních politik musí porozumět principům komunitní prevence, vybavit policii potřebnými zdroji a poskytnout ostatním institucím mandát k účasti na tvorbě strategie.

2) COP jako závazek

Se zavedením COP se pojí i nutná reorganizace policie – změna stylu řízení policie, obrat od represivního pojetí k preventivnímu, vyšší informovanost o fungování místních komunit a změna stylu práce v nich.

3) COP vyžaduje kvalitativní měření

Mezi kvalitativní opatření můžeme zařadit úroveň spokojenosti veřejnosti, spolupráce s veřejností, udržitelnost komunitních projektů. Cílem by mělo být zlepšení komunikace a interakce, nikoli pouhé shromažďování dat.

4) Technologie podporují novou generaci COP

Policie ČR dnes již používá služební telefony, iPady aj. sloužící mj. k vyhledávání a zaznamenávání údajů do systému. V rámci COP ale informační a komunikační technologie zejména usnadňují komunikaci a interakci s místní veřejností.

5) Zásadní význam v COP má odborná příprava a vzdělávání

Pro úspěšnou implementaci je nezbytné v COP vzdělávat všechny aktéry – politickou reprezentaci (od vlády až po místní politiky), policii na všech úrovních, místní organizace i místní obyvatele.

6) COP je lokálně ukotven a přizpůsoben místnímu a sociálnímu kontextu

Policie pracuje pro místní obyvatele, společně s nimi a mezi nimi, čímž získává jejich důvěru. Zásadní je místní a osobní znalost sociálního kontextu a místních specifik, která ovlivňuje volbu policejních postupů.

7) Klíčovým aspektem COP jsou přítomnost a známost policie

Místní obyvatelé mají možnost a dostatek času na seznámení se s policisty a policisté by měli mít dostatek času na kontakt s nimi a pochopení jejich kulturních, ekonomických a dalších specifik.

8) COP zahrnuje poznávání a řešení místních potřeb

Při zjišťování místních potřeb a obav a hledání řešení je nutné vyhnout se jednostranné perspektivě. Ke zmapování místních komunit lze využít poznatků lokálních sítí a poskytovatelů služeb.

9) COP spolupracuje na vytváření bezpečnosti

COP na vytváření bezpečného prostředí spolupracuje s místními občany. Podpora spolupráce může mobilizovat komunity v aktivním zapojení do řešení kriminality a rozvíjet pocit sdílené odpovědnosti za zvyšování kvality života a veřejné bezpečnosti v lokalitě.

10) COP podporuje obousměrnou komunikaci mezi policií a veřejností

Zásadní je včasná a adekvátní komunikace, která zahrnuje inovativní metody v oslovování obtížně dosažitelných skupin obyvatel, které mohou mít malý sociální kapitál a malé zkušenosti se zapojováním. Lidé, kteří jsou o práci policie lépe informováni, mají tendence zastávat pozitivnější názory v jejím vnímání.

Přístup COP přináší mnoho výzev. Např. smysluplné zapojení komunit je náročný proces, který vyžaduje řadu inovativních metod. Výzkumy nicméně ukazují, že COP je úspěšný nejen ve snižování kriminality. Zvyšuje zároveň spokojenost občanů s policií, vnímání její legitimacy a pocit bezpečí v místě bydliště.

2.3. Otevřená radnice (zapojování obyvatel shora)

Zapojení obyvatel do života místního společenství a řešení problémů, kterým čelí, představuje klíčový předpoklad pro kvalitní život v sousedstvích. Soustavná a dobře nastavená komunikace radnice s veřejností je cestou, jak místní témata řešit včas a efektivně, a navíc dlouhodobě přispívá k upevňování vztahů mezi různými skupinami obyvatel. Participativní přístup v komunikaci slouží také jako efektivní prevence otevřených nepokojů nebo agrese zacílené na marginalizované skupiny obyvatel.

Budování participativních postupů na obci/městě znamená nejen nastavení plánovacích a rozhodovacích procesů, ale také osvojení hodnot participace na různých úrovních a segmentech samosprávy a přípravu ostatních aktérů na zapojení místní veřejnosti vč. zranitelných skupin obyvatel¹. K tomu, aby obyvatelé vnímali úřady samosprávy jako otevřené pro jejich zapojení, lze využít řadu aktivit, např. veřejná setkání, průběžné zapojování obyvatel a specifické metody občanské participace na činnosti radnice. Tyto aktivity lze vzájemně doplňovat a každá radnice může vytvořit jejich unikátní mix dle svých potřeb.

A. Veřejné setkání je nástroj oboustranné komunikace, kdy veřejnost jednorázově či krátkodobě vyjadřuje směrem k radnici své potřeby, obavy, kritiku či naopak souhlas s plány, kroky nebo projekty radnice. Setkání umožňuje prohloubit komunikaci s místními občany, vtáhnout je do řešení, ověřit, zda jsou plány dobře zacílené a skutečně reagují na reálné potřeby, a flexibilně reagovat. Je proto důležité, aby se setkání zúčastnilo co nejpestřejší zastoupení obyvatel a žádná skupina nebyla vyloučena. Díky setkání může samospráva také vytipovat místní lídry, které může využít např. v organizaci pracovních skupin.

B. Průběžné zapojování veřejnosti je dlouhodobou aktivitou zapojující veřejnost do plánovacích procesů, např. při tvorbě strategických rozvojových plánů, územních plánů či komunitních plánů rozvoje sociálních služeb. Cílem je konzultovat navrhované kroky a ujistit

¹ viz Participace marginalizovaných skupin při tvorbě veřejných politik

se, že problémy jsou pojmenovány správně a na navrhovaných řešeních bude ve městě nebo obci širší shoda. Forma zapojování se může průběžně měnit podle potřeby – od možnosti prezenční účasti na jednání, zpřístupnění podkladů, zápisů apod. až po skupinové rozhovory (focus groups), průzkumy či ankety atd.

C. Další participativní metody. Ke zjišťování potřeb, nápadů nebo preferencí může město využít řadu dalších participativních metod shrnutých na portálu Masarykovy univerzity participativnimetody.cz. Součástí by měla vždy být dostatečná příprava a obsazení role nezávislého moderátora, případně facilitátora jednání. Vždy je třeba nejdříve individuálně posoudit každou situaci a podle toho vybrat a kombinovat nástroje a techniky pro zapojení veřejnosti (např. fokusní skupiny, World Café, strategický integrační workshop či tvorba vize komunity).

Role všech, kdo se na realizaci podílejí:

- Samospráva je odpovědná za zadání participačního procesu a přijetí politické odpovědnosti za jeho průběh. Výstupy z participace by měla vždy zohlednit v řešení a srozumitelně prezentovat veřejnosti. Kromě představitelů politického vedení obce je vhodné k participaci motivovat a aktivně do ní zapojit také další orgány samosprávy, které se danému tématu věnují.
- Facilitátor/koordinátor participace připravuje a facilituje participační aktivity. Je odpovědný za proces, nikoli za obsah a zpracování výsledků.
- Obyvatelé jsou klíčovými aktéry všech participačních aktivit. Jsou sami experty na svou lokalitu na základě vlastní zkušenosti a pro radnici představují základní zdroj informací, témat a potřeb. Je důležité, aby byly zapojeny všechny skupiny obyvatel, včetně marginalizovaných skupin potýkajících se se sociálním vyloučením.
- Organizace sociální práce, místní spolky a sdružení mohou zvát a sdružovat obyvatele, o jejichž zapojení obec usiluje, a zároveň se jako spoluexperti na lokalitu samy zapojovat do participace.
- Místní média se mohou zapojit dokumentací a prezentací úspěchů a zkušeností z participace a podporovat místní obyvatele k zapojení.

2.4. Komunitní práce v kontextu komunitní prevence kriminality (aktivizace a zplnomocňování obyvatel odspodu)

Komunitní práce představuje metodu sociální práce, jejímž subjektem je komunita/skupina lidí, které spojují společně definovaná témata, podmínky nebo sociální problémy. Komunitní prevence je tedy pouze jednou z oblastí, kterou komunitní práce rozvíjí, svým charakterem a zaměřením ji nicméně může vhodně zaštiťovat.

Obecným cílem komunitní práce je změna na úrovni místního společenství, tedy tam, kde lidé žijí. Vlivem komunitní práce nachází komunita společná témata, aktivizuje se a získává schopnosti a moc tato témata řešit vlastními silami. Komunitní práce cílí primárně na členy sousedství zatížených sociálním vyloučením, ale sekundárně i na ostatní obyvatele obce. Komunitní práce není o jednostranném poskytování pomoci určité skupině osob, ale o podpoře při postupném zkompetentňování obyvatel v procesu začlenění do plnohodnotného působení v místě, kde žijí.

Přínosy komunitní práce:

- Lidé sami identifikují, v čem je jejich situace špatná a co chtějí změnit.
- Lidé se zapojují do realizace změny.
- Témata řešená metodou komunitní práce mají udržitelný charakter.
- Komunitní práce čerpá ze zdrojů uvnitř i vně komunity.
- Komunitní práce uschopňuje komunitu v získávání zdrojů a práci s nimi, a to jak v rámci komunity, tak i mimo ni.
- Uschopněná komunita je schopná řešit témata a sociální problémy do velké míry svépomocí.

Role těch, kteří se na komunitní práci podílejí:

Komunitní pracovník je sociální pracovník, jehož činnost může zaštitovat nezisková organizace i samotná obec. Komunitní pracovník mapuje, iniciuje, povzbuzuje, mediuje konflikty, facilituje jednání, hledá kompromisy, koordinuje.

Komunita spolupracuje na identifikaci problémů a potřeb z vlastního pohledu, dosahuje shody na cílech a prioritách, plánuje a realizuje změny. V rámci komunit vznikají aktivní lídři a akční skupiny, které mohou postupně přebírat roli komunitního pracovníka.

Obec (spolu)financuje a podporuje komunitní práci, účastní se setkání s obyvateli lokalit, poskytuje prostory a materiální zázemí pro komunitní aktivity. Pro řešení určitých témat, např. v oblasti bydlení nebo veřejné vybavenosti, je nezbytná její spoluúčast, uschopněné a spokojené komunity jsou ale pro ni dlouhodobým přínosem.

Místní instituce, spolky a neformální sdružení spolupracují s komunitním pracovníkem i komunitou, nabízejí a realizují služby a doplňkové/fakultativní aktivity podle potřeby místních obyvatel.

Místní média prezentují výsledky komunitní práce a její přínosy nejen pro obyvatele sousedství, ale celé obce.

Další partneři (krajský úřad, univerzita, Agentura pro sociální začleňování, ROMACT, Česká asociace streetwork, Nadace Via) zajišťují finanční i metodickou podporu komunitní práce, vzdělávání nebo platformu komunitní práce.

Pro KPK je komunitní práce přínosná v mnoha ohledech. Je skvělým nástrojem ke zjišťování reálných potřeb místních v oblasti bezpečnosti, umožňuje vytvářet konsensus členů komunity na klíčových tématech a jejich řešení a zároveň podporuje komunitu ve schopnosti řešení iniciovat a podílet se na něm. Vedle toho komunitní práce posiluje interakce v rámci komunity, vzájemnou znalost jejích členů, zvyšuje vzájemnou důvěru a v důsledku i pocit bezpečí. Komunitní práce ale v oblasti prevence kriminality není samospásným řešením. Obec by se neměla vzdávat své zásadní role a odpovědnosti v celém procesu a tuto odpovědnost alibisticky přenášet na místní komunitu. I přesto jí ale může podpora komunitní práce tvorbu

vhodné strategie prevence kriminality výrazně usnadnit, preventivní opatření zacílit a zajistit, že jsou v souladu s potřebami komunity a že je komunita snáze přijme za své.

2.5. Asistenti prevence kriminality

[Metodika APK](#) dobře zapadá do rámce zásad komunitní prevence, neboť podporuje spolupráci, posiluje postavení místních komunit a zaměřuje se na proaktivní prevenci kriminality. Tyto aspekty poskytují příležitosti ke zlepšení sociální soudržnosti a snížení míry kriminality, což jsou charakteristické znaky účinných strategií komunitní prevence.

Alespoň v teorii se tak metodika Asistentů prevence kriminality s principy KPK ve velké míře shoduje a poskytuje příležitost pro jejich přímou implementaci:

1. Participace komunity

Asistenti PK by měli vytvářet most mezi komunitou a místními orgány, což podporuje místní odpovědnost za aktivity v oblasti prevence kriminality. Asistenti pracují přímo s obyvateli, čímž je zajištěna nejen aktivní účast komunity, ale i posílen pocit, že je její hlas slyšet.

2. Budování sociální soudržnosti

Svou viditelností a přístupností v komunitě mohou APK posilovat vztahy mezi členy komunity a vytvářet prostředí, v němž se lidé cítí bezpečněji a jsou ochotnější spolupracovat při udržování pořádku. Jejich místní znalost a schopnost navázat vztah s komunitou může zvyšovat potenciál pro zvýšení sociální soudržnosti i neformální sociální kontroly.

3. Zmocňování komunity

Úkolem APK je mimo jiné působit jako vzor a motivovat k sociálnímu začlenění marginalizovaných osob. Svou prací mají obyvatelům pomáhat získávat moc a sílu starat se o bezpečí a sociální prostředí v sousedství a také za ně postupně převzít odpovědnost.

4. Spolupráce a partnerství

APK by měli fungovat v rámci strukturovaného modelu partnerství. To umožňuje dobře koordinované úsilí, kdy k udržení veřejné bezpečnosti přispívají jak institucionální, tak komunitní aktéři. Metodika APK zdůrazňuje význam jasných komunikačních kanálů a asistenti slouží jako most mezi členy komunity a orgány činnými v trestním řízení.

5. Prevence nad represí

Metodika APK klade důraz spíše na prevenci kriminality než na reakci, Asistenti by měli pracovat na řešení sporů již v jejich zárodku a věnují se komunikaci s veřejností dříve, než konflikty eskalují. Jejich přítomnost zvyšuje důvěru v bezpečnostní orgány i v rámci komunity, což může snižovat výskyt drobné kriminality.

Program APK má v rámci komunitní prevence kriminality velký potenciál. **Za první**, umožňuje policii lepší vhled do sousedství, do místních problémů i do potřeb místní komunity. **Za druhé**, hraje roli důležitého komunikačního kanálu mezi policií a komunitou. **Za třetí**, je platformou pro vyjednávání mezi potřebami obce/policie “shora” a komunity “zdola”. A v neposlední řadě

za čtvrté, posiluje důvěru mezi komunitou a policií, tedy mezi dvěma klíčovými aktéry komunitní prevence kriminality.

2.6. Není domovník jako domovník...

Domovník – preventista je dalším projektem Ministerstva vnitra, který má potenciál v oblasti komunitní prevence kriminality. Cílem je zvýšit bezpečnost a veřejný pořádek, posílit osobní odpovědnost občanů za dodržování bezpečnostních standardů a společenských norem skrze tzv. "řízenou samosprávu" domu. Projekt očekává také zlepšení vztahu nájemce a jeho rodiny k svěřenému majetku, který užívá a byl mu za úhradu k užívání svěřen. ([Domovník – preventista – Prevence kriminality](#)).

Velmi ale záleží na tom, jak se daná obec k pozici domovníka staví, jakou mu svěřuje roli, jaké kompetence a co od něj očekává. Obecně lze uvažovat o 4 různých pojetích:

Paternalistický/zdravotnický model <i>„Jakmile se objeví problém, bytový odbor vyšle opraváře, aby ho vyřešil.“</i>	KOMU?	PRO KOHO?	Charitativní model <i>„Bytový odbor zaměstnává domovníka, který v bytovém domě řeší naše potíže.“</i>
Participativní model <i>„S bytovým odborem jsme se dohodli na tom, jakou roli bude domovník mít. Je prostředníkem mezi námi a úředníky.“</i>	SPOLU S KÝM?	SI/ SOBĚ (KÝM?)	Komunitní model <i>„Rozhodli jsme se, že by někdo z nás mohl plnit funkci domovníka a společně se domlouváme na rozdělení úkolů.“</i>

K rozvoji komunitní prevence kriminality může nejvíce přispět komunitní (případně participativní) pojetí. V ideálním případě je domovník vybírán zdola přímo obyvateli domu s podporou dalších aktérů, kteří v komunitě působí. Domovník je volen/vybírán obyvateli domu na jejich schůzi a zajišťuje přenos informací a požadavků od obyvatel domu k jeho vlastníkov, zajišťuje nebo koordinuje pořádání dobrovolných komunitních akcí, spolupřádá domovní schůze apod. Svou přítomností v domě a jeho okolí zároveň preventivně působí na dodržování domovních řádů a pravidel soužití, zvyšuje spokojenost a pocit bezpečí v komunitě.

Hlavní příležitostí je dlouhodobý rozvoj aktivizace a participace obyvatel, účinné zprostředkování jejich názorů a zájmů, budování komunity a iniciace společných akcí, zlepšení a dodržování pravidel soužití. Rizikem je konflikt rolí domovníka (zastupování zájmů obyvatel vs. zájmy a požadavky majitele domu). Hlavním dilematem je zplnomocnění/status domovníka k jednání s vlastníkem bytového fondu a dalšími představiteli moci (městská správa a samospráva) vs. ochota či povinnost těchto představitelů s domovníkem jednat. ASZ se podílela na pilotování institutu domovníka v Prunéřově u Kadaně, dále v Ostravě (Kunčičky, Slezská Ostrava). Zkušenosti byly popsány v metodice Posilování občanské společnosti a rozvoj sousedství (2014).

2.7. Multidisciplinární týmy se zapojením místních obyvatel dle Banšelová a kol. (2019)

Multidisciplinární týmy (MdT) představují efektivní nástroj komunitní prevence kriminality, který propojuje různé aktéry v sociálně rizikových lokalitách – policii, obecní samosprávu, školy, sociální služby, neziskové organizace, vlastníky bytového fondu a další lokální aktéry. V komunitní prevenci se uplatňují především jako prostředek koordinace institucí a jejich odborností a institucí při řešení problémových jevů, jako jsou kriminalita, narušování veřejného pořádku, záškoláctví, lichva nebo hygienické problémy v lokalitě. Důležitým prvkem fungování MdT je jejich otevřenost vůči podnětům zvenčí a schopnost adaptace na nové výzvy. V kontextu komunitní prevence kriminality přináší multidisciplinární přístup možnost rozšířit působení jednotlivých nástrojů KPK skrze lepší provázání, pravidelnou výměnu informací, sdílení odpovědnosti a společné plánování intervencí. Týmy však nemusí být automaticky nositelem participativního přístupu – jejich potenciál je plně využitý pouze tehdy, pokud skutečně dochází k zapojování místních obyvatel do rozhodovacích a plánovacích procesů, nikoliv pouze ke koordinaci mezi institucemi.

Aby multidisciplinární týmy naplnily potenciál komunitní prevence, je nezbytné aktivně zapojovat místní obyvatele jako odborníky na dění ve lokalitě. Metodika činnosti ostravských MdT definuje čtyři stupně participace – informování, konzultace, zapojování a partnerství – přičemž největší přínos mají formy, které vedou k dlouhodobé spolupráci a sdílení rozhodování s komunitou. Právě v tomto ohledu zůstává praxe často za potenciálem – byť metodika podporuje aktivní zapojení obyvatel a popisuje konkrétní participativní metody, v realitě se setkávání s veřejností často omezuje na jednostranné informování nebo formální konzultace. Důvodem může být obava ze ztráty kontroly, obavy z narušení důvěrnosti, nebo i nízký zájem veřejnosti. Zkušenosti z Ostravy však ukazují, že zapojení místních aktérů (např. formou členství ve spolcích, hostování na jednáních, využití komunitních pracovníků jako prostředníků) může výrazně posílit důvěru mezi institucemi a komunitou a přispět k efektivnějšímu řešení problémů. Klíčovou roli zde hraje facilitace, dlouhodobé budování vztahů a schopnost MdT reflektovat rozdílné perspektivy svých členů i místních obyvatel. Smyslem není pouze předávat informace komunitě, ale vytvářet společný prostor pro tvorbu řešení, která budou sdílena a přijímána všemi aktéry včetně těch, kteří v dané lokalitě žijí.

3) Začínáme s komunitní prevencí kriminality

Budovat komunitní přístup v obci/měště znamená nejen nastavit plánovací a rozhodovací procesy, ale také připravit všechny aktéry včetně veřejnosti na to, aby se mohli a uměli zapojit. To vyžaduje čas a postupné učení všech. Proto doporučujeme začínat s jednoduchými aktivitami a mít realistická očekávání.

Při přípravě KPK doporučujeme vyhodnotit otevřenost institucí (úřady, příslušné výbory, komise aj.) k veřejnosti, nevládním organizacím a občanským spolkům. Na druhé straně je potřeba zjistit stupeň připravenosti samotných obyvatel. Pokud mezi nimi dosud neexistují osobnosti připravené zastupovat skupinové či komunitní zájmy, je vhodné se nejdříve zaměřit na rozvoj těchto kompetencí (např. prostřednictvím komunitní práce, svépomocných skupin apod.).

Možné krátkodobé cíle KPK:

- zapojit obyvatele do tvorby a realizace místních strategií a projektů KPK
- rozšířit dostupnost samosprávy a jejích institucí pro veřejnost včetně marginalizovaných skupin
- vytvořit podmínky pro aktivizaci a rozvoj komunity

Možné dlouhodobé cíle KPK:

- posilovat kapacitu obyvatel řešit problémy s využitím vnitřních zdrojů komunity
- posilovat občanskou společnost a rozvoj sousedství
- zvyšovat podíl komunity na rozhodování a odpovědnosti v oblasti prevence kriminality

3.1. Cyklus komunitní prevence kriminality dle Kandler (2021)

Zapojování obyvatel do prevence kriminality má svoje priority a posloupnosti, které vycházejí z praxe konkrétních organizací a ze spolupráce ASZ s obcemi a místními partnery, ale i ze zahraničních zkušeností. V této podkapitole postupně představíme jednotlivé kroky v procesu komunitní prevence kriminality, které mohou realizátorům pomoci v nastavení procesu, milníků a cílů projektu.

3.1.1 Analýza aktérů, mapování situace a příprava spolupráce

Možné strategie a/nebo projekty prevence kriminality a jejich dlouhodobou udržitelnost ovlivňují lidské, finanční i materiální zdroje, politická situace, institucionální kultura a další. Intervence v oblasti prevence kriminality a mají smysl pouze tehdy, pokud zohledňují specifický kontext lokality a respektují názory a postoje těch, kterých se bezprostředně týkají.

Analýza aktérů v lokalitě:

Na začátku je dobré zpracovat analýzu místních aktérů, která může posloužit k navázání komunikace a spolupráce mezi samosprávou a dalšími významnými subjekty komunitní prevence kriminality. Mezi aktéry by měla patřit policie, multidisciplinární týmy, přestupkové komise, komise prevence kriminality, služby drogové prevence (terénní programy, kontaktní centra) a další sociální služby, školy, NNO a samozřejmě i místní komunita.

Obec by měla nalézt odpovědi na klíčové otázky týkající se místních aktérů:

1. Kdo jsou klíčoví partneři pro prevenci kriminality v lokalitě a při poskytování relevantních informací místním obyvatelům? Kde jsou, jak pracují a ke kterým skupinám místních obyvatel se vztahují?
2. Kdo jsou zástupci soukromého sektoru, kteří se na bezpečnostní situaci v lokalitě podílejí nebo na ně naopak dopadá? Jaký personál zaměstnávají? Jakou část místní veřejnosti oslovují? Které poskytovatele služeb znají a důvěřují jim?
3. Kdo jsou lidé, kteří se aktivně podílejí na místním komunitním životě? Jaké jsou charakteristiky různých skupin, které se zde angažují? Jaké informační zdroje využívají? O jakých službách jsou informováni? Jaké mají povědomí o bezpečnostních rizicích v dané lokalitě a jak jim předcházet?

Organizace, u kterých budou poskytovatelé preventivních služeb hledat informace nutné pro plánování preventivních aktivit, jsou zároveň potencionálními partnery, jejichž podpora a spolupráce přispějí k dosažení dlouhodobých cílů. Hledání informací mohou poskytovatelé služeb využít jako příležitost k budování partnerství a sdílení nápadů a informací o své práci.

Mapování situace v lokalitě včetně zdrojů k jejímu řešení:

Po analýze aktérů následuje zmapování celkovou situaci v konkrétním sousedství. Sběr informací před zahájením spolupráce je náročný proces, avšak poskytne nezbytné podklady pro tvorbu projektu. Bez hlubší znalosti prostředí a reálných problémů není možné zacílit účinné preventivní intervence.

Zapojené instituce a místní obyvatele můžeme požádat o zodpovězení několika otázek pro upřesnění:

1. Jaké pozitivní změny v oblasti bezpečnosti jste ve své komunitě zaznamenali v poslední době? (*Zaměřuje se na již existující pokrok místo problémů.*)
2. Kdo ve vaší komunitě už aktivně přispívá ke zvyšování bezpečnosti nebo veřejného pořádku? (*Zviditelňuje a posiluje místní „neformální lídry“ a komunitní aktéry.*)
3. Jaké dovednosti, zkušenosti nebo zájmy obyvatel mohou pomoci zlepšit bezpečnost v okolí? (*Umožňuje identifikaci „assetů“ – zdrojů – v místní komunitě.*)
4. Jaké komunitní aktivity by mohly přispět ke zlepšení vztahů a zvýšení pocitu bezpečí? (*Vytváří prostor pro představivost a spolu-tvoření řešení.*)
5. Kdy a jak spolu lidé v sousedství spolupracovali na řešení problémů – co se osvědčilo? (*Posiluje zkušenost z úspěšné spolupráce, posiluje důvěru.*)
6. Kdo nebo co by vám pomohlo cítit se ve vaší komunitě bezpečněji? (*Podporuje formulaci potřeb a otevírá možnosti zapojení nových partnerů.*)
7. Jak by podle vás vypadalo sousedství, ve kterém by se všichni cítili bezpečně a vítaně? (*Otevírá prostor pro sdílení vize a zapojení komunity do jejího spoluvytváření.*)
8. Co mohou v prevenci dělat místní obyvatelé a co pracovníci místních institucí?

9. Co můžeme do spolupráce s veřejností na prevenci a zlepšení veřejného pořádku sami nabídnout?
10. Které informace budou důležité pro měření naplňování cílů po určitém čase (např. snížení výskytu přestupků proti občanskému soužití, zvýšení pocitu bezpečí)?
11. Na jakých cílech a metodách by mohli jednotliví aktéři nalézt shodu?

Tipy:

- Zapojte do úvodního mapování také samotné obyvatele, aby se mohli od začátku aktivně podílet:
 - 1. úroveň – na popisu bezpečnostní situace v místě svého bydliště ze své perspektivy (např. skrze fokusní skupiny)²
 - 2. úroveň – na přípravě nástrojů mapování a jejich vyhodnocování (participativní design výzkumu)³
 - 3. úroveň – na mapování místních zdrojů komunity a jejich vyhodnocování v roli výzkumníků⁴
- Zdroje, množství a typ dotazovaných informací je vhodné předem stanovit na základě místních možností (některé instituce nejsou k dispozici nebo nejsou informace schopné poskytnout).
- Pro získání citlivých informací je nutné navázat s partnery vztah důvěry a diskrétnosti, nabídnout jim určité výhody vyplývající ze spolupráce se samosprávou a dokázat jim vzájemnou výhodnost spolupráce.
- Pokud jsme již zmapovali místní aktéry a situaci, je dobré se všemi zapojenými o výsledky podělit. Sdílení informací a jejich hodnocení pomáhá v přijetí budoucího projektu prevence kriminality a ke ztotožnění se jednotlivých aktérů s jeho cíli.

Příprava spolupráce

Navázání vztahu důvěry mezi městem a dalšími institucionálními partnery (zejm. NNO) se vyvíjí postupně, vyžaduje čas a zkušenost ze vzájemné spolupráce. Bude však sloužit i jako odrazový můstek pro postupné zapojování místních obyvatel do rozhodování.

Partnerský přístup k marginalizovaným skupinám obyvatel (zejm. soc. vyloučeným Romům, lidem bez domova, uživatelům drog, lidem s duševním onemocněním) může být pro některé místní politiky, úředníky, zástupce institucí i tzv. majoritní veřejnosti zcela nový a bude vyžadovat nejen učení se novým dovednostem, ale také např. částečnou změnu hodnot a postojů na osobní úrovni.

² Viz KANDLER, Michal. *Příručka inspirativních praxí – Občanská participace v obcích s koncentrací sociálního vyloučení*. Agentura pro sociální začleňování, 2021, s. 42-49. Dostupné z: www.socialni-zaclenovani.cz

³ Viz KANDLER, Michal. *Příručka inspirativních praxí – Občanská participace v obcích s koncentrací sociálního vyloučení*. Agentura pro sociální začleňování, 2021, s. 9-11. Dostupné z: www.socialni-zaclenovani.cz

⁴ Viz AGDAL, Rita; MIDTGÅRD, Inger Helen; RUSSELL, Cormac. *Asset-based community development (ABCD): A booklet for community-based workers and practitioners*. Western Norway University of Applied Sciences, 2019. Dostupné z: <https://www.hvl.no>
LENDÅ, Helen; KANDLER, Michal; SZANTON, Julia. *Learning about neighbors: Structured conversations in Jindřichovice*. Community Alphabet / Via Foundation, 2024.

Pro navázání vzájemné komunikace mezi institucionálními partnery, obyvateli žijícími v sociálním vyloučení i ostatní veřejností je nutné vzájemné respektování názorů a osobních hranic. Možná komunikační nedorozumění způsobená neznalostí potřeb lidí, nedostatečným porozuměním jejich situací či znevažováním jejich zkušeností mohou vést až k eskalaci napětí a ke konfliktům.

S partnery vždy spolupracujeme pouze na tom, co je v dané lokalitě v dané situaci reálné. Postupně se může perspektiva místních aktérů postupně měnit směrem k pozitivnějšímu přijetí KPK a ochotě na ni participovat. Jedním z jejích cílů je budování větší otevřenosti a vzájemného respektu.

Tipy:

- Různí lidé z různého prostředí mohou mít odlišné cíle i styly komunikace, nejsou zvyklí jednat společně „u kulatého stolu“. Zpočátku je možné jednat s jednotlivými zájmovými skupinami samostatně, až po vyjednání určitých závěrů nebo požadavků společně.
- Spolupráce musí být pro všechny partnery krátkodobě i dlouhodobě přínosná.

3.1.2 Tvorba plánu prevence kriminality s přímým zapojením obyvatel

Po shromáždění potřebných informací a dat se plány a příprava preventivního projektu neobejdou bez zajištění spolupráce s policií, sociálními službami a dalšími neziskovými organizacemi, místními spolky a samotnými obyvateli. V tvorbě plánu zastávají především tyto role:

Místní samospráva: Je zodpovědná za samotný plán, spolupodílí se na jeho tvorbě a určuje, kdo bude přípravu, realizaci i vyhodnocení koordinovat, tedy koordinátora komunitní prevence kriminality.

Koordinátor komunitní prevence kriminality: Je styčnou osobou nejen v procesu přípravy, síťuje aktéry, koordinuje spolupráci a zodpovídá za proces KPK.

Sociální služby, místní spolky a další neziskové organizace: Jsou významnými partnery v poskytování informací, ale i aktivizaci místních obyvatel, v komunikaci mezi samosprávou a občany a v procesu jejich sbližování.

Aktivní obyvatelé: Jsou primárním zdrojem informací, ale i cílů projektu KPK. Jsou také primární cílovou skupinou. Čas a energie, které projektu věnují, pomůže bezpečnostiv jejich sousedství a ke zlepšení situace pro ně a jejich přátel a rodiny.

Následující tabulka představuje fáze přípravy plánu komunitní prevence kriminality:

Příprava	
Charakteristiky	Použitelné strategie
Analýza aktérů ověřila dovednosti, znalosti i ochotu místních aktérů zapojit se do procesu KPK. Je znám kontext místní situace, založený na datech místních aktérů a jejich analýz včetně předpokladu budoucího vývoje.	Ujistěte se, že místní aktéři jsou seznámeni s cíli a záměry navrhovaných přístupů. Připravte zaměstnance samosprávy prostřednictvím vhodného výcviku a podpory.

Proběhla diskuze s partnery.	Určete, jaká osoba bude řídit spolupráci (koordinátor KPK). Připravte systém a postupy k zajištění hladkého chodu projektu. Zajistěte flexibilitu projektu (možnost přehodnotit aktivit a realizovat změny odpovídající aktuální situaci).
Zahájení	
Charakteristiky	Použitelné strategie
Místní samospráva, organizace i obyvatelé odsouhlasili data a analýzy a rozumí jim. Jsou dojednány role a odpovědnost realizátora projektu a přiděleny potřebné zdroje. Cíle jsou vytvořeny podle kritérií SMART - Specific (konkrétní), Measurable (měřitelné), Achievable (dosažitelné), Relevant (smysluplné) a Time-bound (časově ohraničené). Je stanoven proces jejich monitorování i vyhodnocování.	Určete řídicí skupinu a zajistěte tak přetrvání jednání a zájmů. Členy řídicí skupiny by měli být zástupci všech zúčastněných institucí: samosprávy, poskytovatelů služeb, dobrovolníků, aktivních členů, volení zástupci. Bud'te flexibilní při udržování živé spolupráce (organizujte setkání s menšími skupinami). Navrhňte alternativní plán jednání pro případ, kdy by kterýkoli z prvků projektu selhal. Připravte dohody o spolupráci a zajistěte tak srozumitelnost a závazky.

3.1.3 Realizace plánu s přímým zapojením obyvatel dle Gallová a kol. (2020), Klimovský (2020) a Kandler (2021)

Realizační fáze komunitní prevence kriminality by měla vycházet z participativních principů, které aktivně zapojují různé skupiny místních obyvatel do návrhu a rozhodování o konkrétních opatřeních. Cílem není jen informování nebo formální účast, ale skutečné spolurozhodování a spolupráce. Výběr metod by měl být přizpůsoben místním podmínkám a potřebám cílových skupin a měl by být konzultován již v předchozích fázích mapování a plánování. Vhodně zvolená kombinace metod napomáhá budování důvěry, zvyšuje legitimitu navrhovaných řešení a podporuje udržitelnou implementaci bezpečnostních opatření.

Mezi doporučené metody přímého zapojení obyvatel do realizace opatření komunitní prevence patří:

- **Dotazníkové průzkumy** – slouží k získání širšího přehledu o potřebách obyvatel v oblasti bezpečnosti, veřejného pořádku a sousedského soužití. Pro účinné zapojení zranitelných skupin je nutné zvolit vhodné formy (např. asistované šetření, jednoduchý jazyk, překlady).
- **Konzultační stánky** – umožňují prezentovat návrhy v prostředí, kde se lidé přirozeně pohybují (např. trhy, kulturní akce), a získávat bezprostřední zpětnou vazbu. Vhodné jsou zejména pro komunikaci návrhů týkajících se veřejného pořádku.

- **Kulaté stoly a sousedská setkání** – slouží ke společnému hledání řešení, a to za účasti obyvatel, zástupců samosprávy, PČR, městské policie a dalších aktérů. Pro zajištění rovného přístupu je důležité zajistit bezbariérovost, tlumočení či facilitaci. Viz např. pravidelná setkání s veřejností na sídlištích v Kadani⁵.
- **Pracovní skupiny** – jsou užitečné pro dlouhodobé plánování a rozhodování. Je třeba zajistit, aby byly složené ze zástupců všech důležitých skupin v lokalitě a aby probíhala pravidelná, přístupná a transparentní komunikace.
- **Online nástroje** – nabízejí prostor pro sběr podnětů a připomínek (např. jednoduché formuláře, interaktivní platformy), ale nejsou vhodné jako jediná metoda kvůli digitálnímu vyloučení některých skupin obyvatel.

Každá z metod má svá omezení i výhody. Pro spravedlivé zapojení všech skupin obyvatel je třeba kombinovat více metod a přizpůsobit je konkrétním podmínkám – jazykově, technicky, časově i kulturně. Klíčem k úspěchu je nejen volba správné metody, ale i příprava, facilitace, komunikace a zpětná vazba, která ukáže, že názor každého byl zohledněn.

Klíčovým faktorem úspěchu je zapojení **zkušeného partnera z NNO** s odborností na práci s vyloučenými skupinami a citlivý přístup k místnímu kontextu. Postupná facilitace a vytváření bezpečného prostoru pro zapojení obyvatel přispívá k budování důvěry, otevřenému pojmenování problémů a spoluvytváření návrhů opatření. Pro udržení výsledků je nezbytná kontinuita politické podpory, ukotvení participativního přístupu v institucionální struktuře obce, jasně definované role v KPK a dlouhodobá motivace zapojených aktérů. **Aktivní a spravedlivé zapojení všech skupin obyvatel**, včetně těch marginalizovaných, může významně přispět ke zvýšení sociální koheze a posílení vzájemného porozumění mezi různými skupinami obyvatel a institucemi v území.

Pro úspěšnou realizaci jsou nezbytnými partnery také **organizované skupiny obyvatel** – místní spolky nebo zájmové skupiny. Oproti neorganizované veřejnosti jsou tyto skupiny často připravené aktivně přispívat, neboť již reprezentují konkrétní zájmy a zkušenosti. Klíčovým předpokladem pro jejich zapojení je dlouhodobá podpora komunitního života. Obec jej může podpořit finančně i symbolicky – například poskytnutím prostoru nebo propagací komunitních aktivit. Tyto akce mají potenciál budovat důvěru a vytvářet prostředí, ve kterém se lidé aktivně zajímají o dění v sousedství, a zároveň jsou přirozenou příležitostí k navázání kontaktu s místními. Pro rozvoj komunitně-preventivních projektů lze využít např. mikrograntové výzvy typu „Místo kde žijeme“ (Nadace VIA)⁶ nebo místní participativní rozpočty (např. program Sousedství na Ostravě-Jihu)⁷, které napomáhají místnímu spolurozhodování a aktivizaci sousedství.

Další tipy:

- 1) V místech s vyšším výskytem problémů v soužití mezi nájemníky a je účinným nástrojem organizace pravidelných **domovních schůzí**. V těchto formátech se daří pojmenovat konkrétní konflikty a zároveň hledat participativní řešení ve spolupráci mezi nájemníky, správcem nemovitosti, pracovníky města a případně zástupci policie.

⁵ Viz <https://www.setkavanikadan.cz>

⁶ <https://www.nadacevia.cz/nabidka-programu/misto-kde-zijeme/>

⁷ <https://nasjih.cz/sousedstvi>

- 2) Důležitou součástí prevence kriminality v bytových domech může být i **pravidelné setkávání společenství vlastníků jednotek (SVJ)**. Tyto formální struktury, pokud jsou vhodně facilitované a podpořené ze strany obce či externích odborníků, se mohou stát nástrojem nejen pro správu domu, ale i pro zajištění základních opatření prevence kriminality – např. osvětlení společných prostor, zajištění vstupních dveří, dohody o sousedské pomoci nebo monitorování problémového chování.
- 3) Prostřednictvím komunitní práce lze využít i vznik **lokální skupiny** místních obyvatel, která má dlouhodobější charakter a může aktivně spolupracovat na drobných úpravách veřejného prostoru, iniciovat preventivní aktivity nebo zprostředkovat komunikaci mezi obyvateli a institucemi.

3.1.4 Evaluace a aktualizace plánu s přímým zapojením obyvatel

Při evaluaci plánu KPK a jeho budoucí aktualizace lze přihlížet ke třem oblastem: k přijetí a rozvoji, institucionalizaci a stabilizaci KPK a profesionalizaci zapojených aktérů:

Fáze	Charakteristiky	Použitelné strategie
<i>Přijetí a rozvoj KPK</i>	Zapojení aktéři přijímají a zdokonalují postupy projektu pro dosažení jeho dlouhodobé udržitelnosti.	Pravidelně jsou publikovány zprávy o projektu. Semináře, konference nebo workshopy zajišťují sdílení dobré praxe. Dochází k pravidelným setkáním zapojených aktérů a je samospráva je otevřena zpětné vazbě.
<i>Institucionalizace a stabilizace KPK</i>	Projekt byl ohodnocen pozitivně a má příznivé účinky. Spolupráce všech partnerů se stala běžnou a vítanou součástí místních služeb. Přidělování zdrojů se pohnulo z pilotního období a bylo pevně zakotveno.	Aktéři jsou přímo zapojeni do spolupráce a zajišťují kontinuitu práce, i v případě fluktuace. Hodnotící metody zahrnují proces zjišťování představ všech zúčastněných. Pravidelné aktualizace informací pomáhají informovat všechny zúčastněné partnery o vývoji projektu. Preventivní postupy jsou aktualizovány a zahrnují činnosti, které umožní rozvíjet projekt nebo zajistí výstupní strategie v případě ukončení/předání projektu.

Profesionalizace zapojených aktérů	KPK a její procesy se staly součástí výcviku a profesního rozvoje zaměstnanců. Zapojení aktérů etablojí postupy KPK v rámci svých činností.	Výstupy projektu včetně klíčových prvků, znalostí a zkušeností jsou poskytovány ke vzdělávání v jednotlivých organizacích. Dochází k výměně zkušeností mezi organizacemi a samosprávou a jejich společnému vzdělávání.
---	---	--

3.2 Potřebné zdroje a dovednosti

Nakonec je důležité definovat konkrétní zdroje (personál, informace, vybavení atd.) nutné pro zahájení, případné změny i udržení projektu prevence kriminality. Následující tabulka uvádí rozdělení rolí jednotlivých subjektů pro určení, vyhledání a sdílení těchto zdrojů.

Místní samospráva a zejména koordinátor KPK by měli: Věnovat dostatek času procesu přípravy před uvedením projektu do praxe. Vytvářet atmosféru pro spolupráci prostřednictvím sdílení zdrojů. Podporovat drobné řadové partnery a jejich zapojení do místní.
Sociální služby a další organizace měly: Zaměřit se při rozšiřování nabídky služeb na profesní rozvoj zaměstnance. Prostřednictvím aktivit, jako je teambuilding nebo neformální porady a intervize, si snáze udržet zaměstnance a dobrovolníky a posilovat tak jejich loajalitu.
Aktivní členové komunity by se měli: Účastnit se jednotlivých jednání a propagovat preventivní aktivity.

4) Jak vidí komunitní prevenci kriminality její samotní aktéři?

Agentura realizovala v období 2022 až 2023 celkem 3 workshopy na téma komunitních přístupů v prevenci v Brně, Ostravě a Ralsku-Ploužnici. Přes 50 zapojených aktérů (komunitní lídři/hybatelé, komunitní pracovníci, asistenti prevence kriminality, mentoři, pracovníci městské policie, škol, manažeři prevence kriminality, političtí představitelé...) popsalo bariéry a příležitosti při zavádění a rozvoji komunitních přístupů v prevenci v ČR:

Bariéry	Příležitosti
• Nesoulad mezi potřebami komunity a institucionálním plánováním • Málo flexibilní financování komunitních aktivit • Nedostatečná aktivizace a zplnomocnění komunitních lídrů • Nepříznivá rodinná či sociální situace obyvatel • Vzájemná nedůvěra mezi institucemi a obyvateli, stereotypy na obou stranách • Časová náročnost procesů • Nedostatek politické podpory • Předchozí narušení místních vztahů	• Využití znalostí a zkušeností místních obyvatel • Podpora ve vzdělávání místních obyvatel, jak řešit společné problémy vlastními silami • Zapojení místních obyvatel do organizace akcí, zapojení do proměny veřejných prostranství • Podpora dlouhodobých a koordinovaných volnočasových aktivit pro děti a mládež ve spolupráci rodičů a škol • Zajištění fin. zdrojů formou mikrograntů se zapojením vnitřních zdrojů komunity • Posílení vazeb mezi neziskovými organizacemi, místními spolky a samosprávou • Řešení skutečných potřeb definovaných komunitou • Posilování důvěry v instituce • Neformální učení a růst všech zapojených aktérů • Snižování napětí ve společnosti • Posilování sounáležitosti

Slovo závěrem

V tomto manuálu ke komunitní prevenci kriminality jsou uvedeny některé přístupy, postupy a návody, jak tuto strategii prevence kriminality aplikovat v praxi, což již vyžaduje předešlou zkušenost obce s komunitními přístupy. Tento manuál poskytuje nejen základní rady v počátcích zavádění komunitních přístupů v prevenci kriminality, ale předpokládá již konkrétnější povědomí a zkušenosti samospráv a užší spolupráci s místními poskytovateli služeb (zejm. NNO a místních spolků) a místní veřejností včetně skupin marginalizovaných a ohrožených sociálním vyloučením. Nedoporučujeme v této oblasti komunitní prevence začínat zcela bez předchozích zkušeností a vybudovaného partnerství s místními institucemi. Stejně jako výsledky tohoto přístupu přicházejí až po několika letech aktivní práce, i jeho implementace vyžaduje dlouhodobou odbornou přípravu a aktivní účast všech zúčastněných stran. Zapojení veřejnosti do prevence kriminality bez předchozí přípravy (zejm. samotných institucí) může přinést víc škody než užitku. Přípraveným štěstí přeje!

Zdroje

- GERMAIN, Carel; KNIGHT, Carolyn. The life model of social work practice: Advances in theory and practice. Columbia University Press, 2020.
- BUONANNO, Paolo; MONTOLIO, Daniel; VANIN, Paolo. Does social capital reduce crime?. The journal of law and economics, 2009, 52.1: 145-170.
- MCKNIGHT, John L.; RUSSELL, Cormac. The four essential elements of an asset-based community development process. *What is distinctive about asset-based community process*, 2018, 15.
- HOLAS, Jakub, et al. *Regionální kriminalita a její odraz v kvalitě života obyvatel*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016.
- SAMPSON, Robert J.; RAUDENBUSH, Stephen W.; EARLS, Felton. Neighborhoods and violent crime: A multilevel study of collective efficacy. *science*, 1997, 277.5328: 918-924.
- ČR, MINISTERSTVO VNITRA. Strategie prevence kriminality v České republice na léta 2022 až 2027. *Ministerstvo vnitra České republiky*, 2022.
- KANDLER, Michal. *Metodika participace v sociálním začleňování*. Agentura pro sociální začleňování, 2021. www.socialni-zaclenovani.cz
- KANDLER, Michal. *Příručka inspirativních praxí – Občanská participace v obcích s koncentrací sociálního vyloučení*. Agentura pro sociální začleňování, 2021. Dostupné z: www.socialni-zaclenovani.cz
- BANŠELOVÁ, Alžběta, et al. *Metodika činnosti multidisciplinárních týmů v sociálně rizikových lokalitách ve městě Ostravě*. Statutární město Ostrava, 2019. Dostupné z: <https://www.ostrava.cz>
- AGDAL, Rita; MIDTGÅRD, Inger Helen; RUSSELL, Cormac. *Asset-based community development (ABCD): A booklet for community-based workers and practitioners*. Western Norway University of Applied Sciences, 2019.
- LENDA, Helen; KANDLER, Michal; SZANTON, Julia. Learning about neighbors: Structured conversations in Jindřichovice. Community Alphabet / Via Foundation, 2024.
- GALLOWÁ KRIGLEROVÁ, Elena; KADLEČÍKOVÁ, Jana; HOLKA CHUDŽÍKOVÁ, Alena. *Metodika zapájania zraniteľných skupín na lokálnej úrovni*. Bratislava: Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky – Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2020. ISBN 978-80-89051-59-5. Dostupné z: https://www.minv.sk/?ros_participacia_publikacie_metodika_zapajania
- KLIMOVSKÝ, Daniel. *Svidník: participácia znevýhodnených skupín*. In: Participatívne procesy v praxi – čítanka participatívnej tvorby verejných politík. Bratislava: Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2019. s. 172–192. Dostupné z: https://www.minv.sk/?ros_participacia_publikacie_participativne_procesy_v_praxi